

Зікрата Олена Анатоліївна
*здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Дніпровського гуманітарного університету*

Науковий керівник:
Негодченко Вадим Олександрович
*доктор юридичних наук, професор
професор кафедри права
Дніпровського гуманітарного університету*

СПІВВІДНОШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ГАРАНТІЙ НЕДОТОРКАНОСТІ ПРАВА ОСОБИСТОГО І СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

Питання забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина сьогодні посідає одне із центральних місць у сучасній цивілізації.

Як відомо, гарантувати захист прав та свобод людини держава може шляхом визначення системи норм поведінки у певній сфері; встановлення механізмів їх функціонування, у тому числі прийняття відповідних приписів, заборон, обмежень, а також відповідальності за їх порушення.

У зв'язку із зміною ідеологічних підходів у нашій державі (перехід до людиноцентристської концепції) – останнім часом все частіше предметом дискусій у наукових колах набувають питання визначення сутності й змісту права приватного (особистого) і сімейного життя людини, а також їх співвідношення у Конституції України та інших законах й поляризація протиправних діянь, які порушують зазначені права, за видами відповідальності.

Слід зазначити, що на сьогодні у законодавстві нема визначеного підходу до з'ясування змісту приватного (особистого) життя, а у теорії права - єдиного розуміння суті цього поняття [1, с. 199].

Цей аспект можна простежити у ході аналізу та співставлення норм окремих законів.

Зокрема у статті 32 Конституції України визначено, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [2].

Незаконне (протиправне) збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації сьогодні становить склад кримінального правопорушення, передбаченого статтею 182 Кримінального кодексу України (далі - КК України) [3].

Однак, по-перше, об'єктивна сторона цього злочину охоплює також дії щодо знищення інформації про особу, хоча у статті 32 Основного закону такої гарантії не передбачено. Це нашоухує на певні роздуми. Якщо зазначена інформація відноситься до права власності, тоді її незаконне знищення порушує норму статті 41 Конституції України, де зазначається, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним.

З цього приводу О.В. Сосніна зазначає, що якщо розглядати як родовий об'єкт правовідносини, які складаються із приводу реалізації людиною своїх особистих прав, то видовим об'єктом злочинів, до яких відноситься і злочин, склад якого передбачений у диспозиції ст. 182 КК України, слід вважати особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи [4, с. 83].

Якщо ж знищена інформація не носить майнового характеру (наприклад, дані про стан здоров'я особи, у тому числі її захворювання, яка знаходилась у електронній базі даних медичного закладу) і була знищена, то постає кілька питань: «Чи завдано шкоду інтересам конкретної особи?», «Чи відноситься зазначене діяння до порушення права передбаченого статтею 32 Конституції України?», «Чи носить характер дій безповоротні наслідки?», «Чи підпадає зазначене діяння під ознаки складу злочину, передбаченого статтею 182 КК України?». Навряд чи однозначно можна дати відповіді на ці питання. Проте, на наш погляд, такі дії можуть становити склад кримінального правопорушення у тому випадку, коли зазначену інформацію не можна відновити, а також якщо вона була навмисне знищена. Питання кваліфікації такого діяння залишимо на роздуми читача.

Однак слід зазначити, що на думку С.Я. Лихової, норма, яка міститься в ст. 182 КК України спеціально створена для захисту такого елемента недоторканності приватного життя як право на збереження в таємниці конфіденційної інформації [5, с. 99-100]. У такому разі знищення інформації, яким би чином не було абсурдним, забезпечує збереження в таємниці конфіденційної інформації.

По-друге, стаття 182 КК України називається «Порушення недоторканності приватного життя», а в Конституції України мова ведеться про особисте і сімейне життя.

З цього приводу вченими неодноразово висловлювались думки щодо зміни назви статті, оскільки вона не відповідає змісту. Наприклад, О.В. Сосніна запропонувала нову редакцію назви статті 182 КК України «Умисне порушення таємниці особистого та сімейного життя» [4, с. 10]. І. Б. Король запропонувала доповнити Кримінальний кодекс України новими статтями, а саме ст. 182-1 «Незаконне розголошення таємної інформації про приватне життя особи», в якій предметом має виступати інформація, довірена у встановленому законом порядку або спеціальним особам, яким ця інформація стала відомою у зв'язку із виконанням професійних обов'язків. [6, с. 197-199].

По-третє в Основному законі та в інших законодавчих актах немає чіткого визначення поняття конфіденційної інформації про особу.

У цьому контексті слід зазначити, що тлумачення цього поняття міститься у Рішенні Конституційного Суду України від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 «У справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України». Так, під інформацією про особисте та сімейне життя особи розуміються будь-які відомості та/або дані про відносини немайнового та майнового характеру, обставини, події, стосунки тощо, пов'язані з особою та членами її сім'ї, за винятком передбаченої законами інформації, що стосується здійснення особою, яка займає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень. Така інформація про особу є конфіденційною [7].

Крім того, у п. 3.3. зазначеного Рішення зазначено, що вирішуючи питання щодо конфіденційності інформації про особу, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування, та членів її сім'ї, суд виходить із того, що належність інформації про фізичну особу до конфіденційної визначається в кожному конкретному випадку. Перебування особи на посаді, пов'язаній зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування, передбачає не тільки гарантії захисту прав цієї особи, а й додаткові правові обтяження. Публічний характер як самих органів — суб'єктів владних повноважень, так і їх посадових осіб вимагає оприлюднення певної інформації для формування громадської думки про довіру до влади та підтримку її авторитету у суспільстві» [7].

Таким чином, обсяг (межі) права на конфіденційність інформації «посадових» осіб і осіб, які не виконують функцію держави або органів місцевого самоврядування – різні. А право на особисте і сімейне життя «посадових» осіб є вужчим (обмеженим) ніж право «звичайної» особи.

У правозастосовній практиці є й інші приклади, коли право особистого і сімейного життя прирівняних осіб, які виконують функцію держави або органів місцевого самоврядування, є різними по об'єму.

Наприклад, відповідно до частини 1 статті 45 Закону «Про запобігання корупції» та пункту 1, частини 1 статті 3 цього Закону посадові та службові особи органів Служби безпеки України, поліцейські та інші особи, що визначені у частині 1 статті 3, зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік [8].

Поряд з цим, відповідно до рішення державного експерта з питань таємниць (заступника голови Служби безпеки України) від 20.06.2016 р. №9/10456 інформація, що міститься у деклараціях особового складу Служби безпеки України віднесена до державної таємниці зі ступенем секретності —

«цілком таємно» [9]. Тобто працівник СБУ не має обов'язку оприлюднення декларації у спосіб, визначений частиною 1 статті 45 Закону «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII, а саме шляхом її заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції.

Відповідно до Тимчасового порядку отримання та зберігання електронних декларацій співробітників СБУ № 15/6250ДСК, суб'єкти декларування органів, підрозділів і закладів СБУ, через режимно-секретні підрозділи або з використанням системи захищеної електронної пошти СБУ, надсилають (за супровідним листом) файли електронних декларацій або повідомлень про суттєві зміни в майновому стані до ГІКЦ ДІАЗ у строки визначені законодавством України [10].

Таким чином можемо визначити, що є суттєва різниця у забезпеченні права на особисте і сімейне життя працівника поліції і співробітника СБУ, оскільки у обох відомствах є працівники, функцій яких за специфікою виконання завдань умовно можна прирівняти (наприклад функції із здійснення оперативно-розшукової діяльності). Однак межі і гарантії безпеки особистого життя працівників зазначених відомств, виходячи із наведених вище положень нормативно-правових актів, різні.

Отже можемо підсумувати, що конституційні гарантії недоторканності права особистого і сімейного життя не в повній мірі співпадають із їх забезпеченням шляхом кримінально-правової охорони приватного життя людини. Ця проблематика в першу чергу стосується термінологічної неузгодженості, у другу чергу невизначеним у кримінально правовому полі є об'єкт та об'єктивна сторона злочину, передбаченого статтею 182 КК України. Зміст конфіденційної інформації про особу потребує уточнення та закріплення на законодавчому рівні.

Список використаної літератури:

1. Горпинюк О. П. Стан дослідження проблеми кримінально-правової охорони приватності в юридичній літературі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. №4. С. 198-206.

2. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Кримінальний кодекс України. Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 07.11.2020).

4. Сосніна О. В. Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності приватного життя (ст. 182 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Львів: Нац.ун-т «Львівська політехніка», 2017. 256 с.

5. Лихова С. Я. Актуальні питання вдосконалення кримінальноправових норм, спрямованих на захист недоторканності

приватного життя (статті 162, 163, 182 Кримінального кодексу України).
Підприємництво, господарство і право. 2005. № 7. С. 98-104.

6. Король І. Б. Охорона недоторканності приватного життя: кримінально-правові та кримінологічні аспекти : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2015. 235 с.

7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України: рішення Конституційного Суду України від 20.01.2012. № 2-рп/2012. Справа № 1-9/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12#Text> (дата звернення: 07.11.2020).

8. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 07.11.2020)

9. Чому СБУ та військова прокуратура звільнені від обов'язку оприлюднювати свої декларації. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/143875-chomu-sbu-ta-viyskova-prokuratura-zvilneni-vid-obovyazku-oprilyudnyuvati-svoyi-deklaratsiyi> (дата звернення: 02.11.2020).

10. Постанова Верховного Суду України у справі про адміністративне провадження від 30 квіт. 2020 №К/9901/25787/19. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/89012959> (дата звернення: 02.12.2020).